

L'assetjament escolar a Catalunya centrat en l'Educació Primària

Agressor o víctima?

Identificació dels factors de risc que hi ha al darrere de l'agressor per tal d'anar al
vértex del problema

School harassment in primary education in Catalonia

Aggressor or victim?

Identification of the risk factors behind the aggressor in order to get to the root
of the problem

Anna Lapuerta Comas

Treball Fi de Grau – 4t (matí)

Tutor: Dr. Miquel Àngel Prats Fernández

Data de lliurament: 19 de maig de 2023

Grau d'Educació Primària

Avui m'he vist embolicat com un cabdell,
no sé trobar-ne la sortida,
estic sol i em sento dèbil,
i tot per culpa d'ell.

No m'agrada anar a l'escola
no tinc amics ni amigues
com que em sento sol i marginat
prefereixo tancar-me en la soledat.

Amb el pas del temps
he aconseguit desembolicar-me
desfer tots els nusos
i aprendre a estimar-me.

Anna Lapuerta Comas

*Dedica't a totes les persones que han patit o pateixen assetjament escolar.
Com a futura mestra prometo posar fil a l'agulla.
A tots us connecta un fil invisible que fa que sigueu indestructibles.*

Resum

Anar a l'escola pot ser psicològicament traumàtic per a alguns alumnes tant d'Educació Primària com de Secundària. Tot i que l'assetjament escolar ha estat present a les aules des de fa dècades (sovint sense ser detectat) cada vegada més, malgrat que l'educació sembla que avanci en tots sentits, hi ha més casos d'assetjament escolar. Habitualment tant els especialistes de l'àmbit educatiu i psicològic com la societat en general es centra més en la víctima i deixa de banda l'agressor.

L'objectiu principal d'aquest treball se centra en la persona de l'agressor, volent descobrir si els agressors d'assetjament escolar són alhora víctimes d'alguna altra agressió. Entenent així que si anem a la font del conflicte, allà on sorgeix el problema, possiblement ens serà més fàcil erradicar-lo. Val a dir que per aquesta recerca partim de la base d'un posicionament filosòfic que postula Jean- Jacques Rousseau (1712-1778), que les persones som bones per naturalesa i que el vici i l'error són aliens. En aquesta cerca han participat un total de vint-i-un testimonis en diferents entrevistes, tres mestres d'educació primària, dues psicòlogues i tres focus grups (un per a cada cicle de primària) amb quatre participants. A més, ha participat una víctima directa d'assetjament escolar i, dues víctimes més que ara són agressores d'assetjament escolar.

Els resultats de la recerca exposen que clarament els agressors d'assetjament escolar són víctimes d'altres agressions i que sovint això passa per alt. Podem concloure que és un aspecte que no es té en compte a l'hora de tractar els casos d'assetjament escolar a les escoles d'Educació Primària de Catalunya.

Paraules clau:¹ Assetjament escolar, agressor/a, víctima, prevenció (d'assetjament escolar).

Abstract:

Going to school could be psychologically traumatic for some students in both Primary and Secondary education. Even though bullying has been present in classrooms for decades (often undetected) and education seems to have advanced in many ways, there are more cases of bullying nowadays. Normally, educational and psychological specialists, as well as society, tend to focus more on the victim and leave the aggressor aside.

The main objective of this project focuses on the aggressor itself with the objective to find out if school bullying aggressors have been previously victims of some type of aggression. Thus understanding that if we focus on the source of the conflict, wherever the problem arises, it will be most likely for us to eradicate it. It is worth saying that we start from the basis of a philosophical position postulated by Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) which states that humans are good by nature and that vices and errors are aliens. Therefore, a total of twenty five witnesses have participated in this research in several interviews; three primary teachers, two psychologists, and three focus groups with four participants (one for each primary cycle). In addition, we count with the contribution of one victim who suffered bullying, and two other victims who are now perpetrators of school bullying.

The results of the research show that the perpetrators of school bullying are clearly victims of other attacks and that this is often overlooked. We can conclude that it is an aspect that is not taken into account when dealing with cases of school bullying in Primary Education schools in Catalonia.

Keywords: School bullying, aggressor, victim, prevention (of school bullying).

¹ <https://drive.google.com/file/d/1mUrc5Rs4oWKHqIOEKMwrGPXKUhomUiDT/view?usp=sharing>

Introducció:

Com a futura mestra vull reivindicar i fer visible el gran problema que hi ha avui en dia a les aules, segurament el més important i urgent a resoldre, l'assetjament escolar. Segons el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya podem definir l'assetjament com *“aquella situació que es dona quan un infant o jove es agredit psicològicament, físicament o moralment de manera continuada en el temps per un o més companys”*. Aquest tipus d'agressions poden ser físiques, verbals, socials o digitals. L'assetjament escolar no és un joc de nens, encara avui, lamentablement, hi ha situacions molt greus que fins i tot han acabat amb el suïcidi de menors. Abans de tot, val a dir que el tema d'aquest treball final ha estat escollit a partir de la lectura de més de dos-cents casos d'assetjament escolar recollits pel diari digital *“@es.decirdiario”*. Especialment pel cas que l'1 de setembre de 2022 es publicava als diaris. Segons les dades que mostra Associació Catalana per a la Prevenció de l'Assetjament Escolar (ACPAE) un de cada quatre nens pateix assetjament escolar. Està clar, doncs, que la societat educativa alguna cosa no està fent bé perquè els casos van en augment i perquè sovint no s'actua amb celeritat i eficàcia.

L'objectiu principal del treball és plantejar-nos si el que s'està portant a terme a les aules és eficaç per poder parar a temps i treballar els casos d'assetjament i sobretot per prevenir-los. Per tant, l'objectiu d'aquest treball final de grau és, en primer lloc, analitzar quins són els factors que hi ha darrere d'un agressor i/o assetjador escolar tenint en compte el seu àmbit social, ambiental i familiar; en el benentès que serà la clau per entendre i per tant poder afrontar de ple l'assetjament. Com a societat ens hauria de preocupar molt que l'assetjament (la violència en general) estigui tant integrat en el dia a dia de molts infants i joves. Principalment dins l'àmbit educatiu és preocupant que el professorat no tingui els recursos suficients i que siguin realment efectius per detectar i aturar un cas d'assetjament a les aules.

Es podria considerar que antigament els propis mestres feien assetjament físic a les aules (per exemple: cops amb un regle als dits) ara seria totalment inadmissible. Però com és que, si amb el pas dels anys l'educació ha anat avançant i els protocols també, actualment hi hagi més casos d'assetjament escolar?. S'està fent alguna cosa malament? Els recursos són suficients? És per això que, el focus del treball es centra en l'agressor partint de la base d'un posicionament filosòfic que postula Jean- Jacques Rousseau (1712-1778), que les persones som bones per naturalesa i que el vici i l'error són aliens. Les persones no naixem predestinades a fer assetjament escolar sinó que han d'haver-hi factors externs de l'entorn social, familiar, ambiental que provoquin aquesta situació. La nostra investigació s'estructura en diferents apartats. En primer lloc s'exposa el marc teòric, que comença parlant de quina és la situació d'assetjament escolar a Catalunya, seguidament es fa referència als principals agents a l'Educació Primària i, en el darrer punt i no menys important, es fa esment a les estratègies i recursos que hi ha a cycle superior de primària. A continuació, s'exposen els objectius, hipòtesis i interrogants; seguit del treball de camp amb el mètode de recerca amb els instruments i el procés metodològic seguit. Seguidament, es plasmen els resultats de la recerca i la discussió en relació al marc teòric. Finalment, s'exposen les conclusions, les limitacions i les futures línies de recerca.

3. Marc teòric

3.1 Un problema mundial, saber conviure

L'any 1996, La UNESCO va establir quatre pilars fonamentals pel que fa a l'educació: **fer, ser, conèixer i conviure**. Cal tenir en compte que des de llavors el món ha canviat molt i molt ràpidament, la globalització ha incidit en la nostres vides i, per tant, queden una mica desdibuixats aquests pilars, malgrat que l'essència no varia. Carles Solà en el seu programa 30 minuts considera que l'assetjament escolar no deixa de ser un reflex de la societat, una malaltia social que ens remet a jerarquies, a lluites de poder i a complexos individuals.

Val a dir que dins de totes les escoles aquests pilars també han de ser fonamentals i que tots ells estan

interrelacionats però, ens interessa principalment, el pilar del *convivre*. Aquest pilar ha d'estar en l'ADN de l'educació, i és important tenir en compte que no només s'ha de promoure sinó perseguir qualsevol cas on hi manqui la convivència entre els alumnes. Malgrat la declaració de la UNESCO, els casos de violència segueixen augmentat cada cop més i per sobre de tot, l'escola ha de ser un espai on la convivència (integrada i igualitària) sigui el motor del dia a dia. Tal com indica l'article 30.2 de la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, "tots els membres de la comunitat escolar tenen dret a conviure en un bon clima escolar i el deure de facilitar-lo amb llur actitud i conducta en tot moment i en tots els àmbits de l'activitat del centre". Quan es dona un cas d'assetjament escolar, hem de tenir en compte que l'agressor no està complint aquest pilar fonamental, establert per la UNESCO.

3.2 L'assetjament escolar a Catalunya

3.2.1 Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals:

L'associació catalana per a la prevenció de l'assetjament escolar (ACPAE)² confirma que ha assessorat a més de 5100 nens i nenes en 10 anys. Tal com diu aquesta mateixa associació: "*l'assetjament escolar pot matar*". Tal com apunta Maite Aymerich en un reportatge sobre l'assetjament escolar a TV3, "*Els protocols contra l'assetjament escolar funcionen, però no són bons si no s'apliquen*". Per tant, si tenim per escrit els protocols però no es coneixen i no s'apliquen correctament no serveixen de gaire. A Catalunya tenim *El protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals*³, es divideix en tres apartats:

- **Prevenció i Detecció:** aquí s'entra a valorar els factors de risc del cas (desenvolupament personal, context escolar, àmbit familiar i entorn) juntament amb els indicis que hi pugui haver (coneixement, sospita...).
- **Valoració:** aquí hi entra en joc la direcció del centre i la Inspecció d'Educació, els quals emeten, conjuntament, un informe valoratiu després de recollir informació i fer entrevistes amb les parts corresponents. En cas que no s'observi cap comportament assetjament es reforçaran les mesures preventives.
- **Intervenció:** el protocol marca fins a set fases d'intervenció adreçades tant a l'assetjador, com a l'assetjat, a les famílies, com al grup-classe. En aquest apartat hi trobem dos protocols més, un en cas de conflictes greus i un altre protocol d'intervenció amb menors infractors. Per últim el protocol assenyalava l'autoaprenentatge, en el sentit de fer anàlisi i propostes de millora del protocol. Es considera que un conflicte és greu quan perjudiquen greument a la convivència escolar. Pel que fa al *protocol d'intervenció en cas de conflicte greu*⁴, cal tenir en compte com es divideix.
- **Valoració:** igual que en el protocol general aquí també hi entra en joc la direcció del centre i la Inspecció d'Educació, qui emeten un informe valoratiu després de recollir informació i fer entrevistes amb les parts.
- **Intervenció:** en aquest apartat s'incorpora i es dona resolució a l'expedient que pot derivar en delictes o falta penal (es distingeix entre menors i majors de 14 anys).

Dins del *protocol d'actuació amb menors de catorze anys en situacions de conflicte o comissió d'una infracció penal*⁵ comença a entrar en joc la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

² <https://www.acpae.org/>

³ <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/assetjament-ciberassetjament-entre-iguals/index.html>

⁴ <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/conflictes-greus/index.html>

⁵ <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/conflicte-comissio-infraccio-penal/index.html>

(DGAIA) concretament en l'equip especialitzat en menors de 14 anys (no poden ser imputats legalment). És important destacar que també hi trobem la distinció entre centre privat i centre públic que en ambdós casos han d'estar coordinats amb els Serveis Territorials d'Educació o amb el Consorci d'Educació de Barcelona. Abans de passar al següent punt cal fer una reflexió sobre el protocol establert per la Generalitat de Catalunya. Si analitzem els protocols ens n'adonem que bàsicament es centren en la víctima, deixant de banda el paper de l'agressor. Perquè no es posa més incís i més professionals en el paper de l'agressor?. Maite Aymerich, directora general de Currículum i Personalització, a TV3 comenta que, "el primer pas per erradicar les violències és reconèixer que existeixen". Tot i així, els testimonis que argumenten la seva experiència afirmen que no es compleix el protocol i que moltes escoles opten per tractar ells mateixos i de manera interna, diluint la situació.

3.2.2 Tipologia d'assetjament escolar:

El Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya detalla la tipologia que hi pot haver en l'assetjament entre iguals (vegeu taula 1). Abans de tot, val a dir que l'assetjament escolar es pot donar directe o indirectament. En el directe la víctima és totalment conscient de qui és el seu agressor, en canvi, quan l'assetjament es dona de forma indirecta no se sap qui és l'agressor. Això pot suposar un gran desequilibri mental per la víctima fins al punt de que dubti de les seva pròpia impressió. Cal afegir que l'assetjament híbrid és aquell que comença a l'escola i continua a casa a través dels dispositius digitals.

Taula 1

Tipus d'assetjament entre iguals

Naturalesa	Forma	
	Directe	Indirecte
<u>Física</u>	Donar empentes Pegar Amençar amb armes	Robar objectes Trencar objectes Amagar objectes
<u>Verbal</u>	Insults Burles Anomenar amb malnoms	Parlar malament d'algú Difondre falsos rumors
<u>Digital (Ciberassetjament)</u>	Trucades i missatges de text Fotografies i vídeos tramesos directament Participació en xats	Comentaris, fotografies i vídeos penjats a les xarxes socials de forma totalment anònima Suplantació de la identitat per enviar o publicar material comprometedor
<u>Exclusió social</u>	Excloure No deixar participar	Ignorar Fes com si fos transparent...

Font: Tipus d'assetjament entre iguals. Generalitat de Catalunya- Departament d'Educació (2019)

3.2.3 Dades i estadístiques:

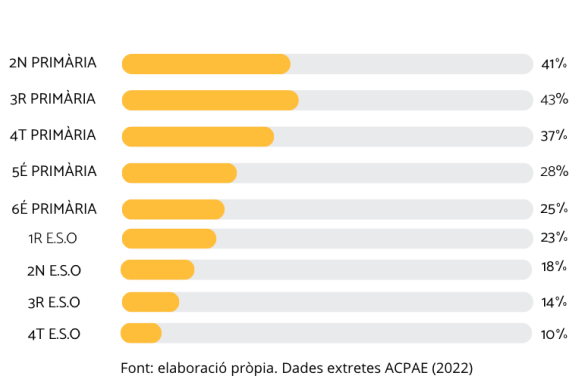
Un estudi realitzat per la Fundació ANAR a 5.123 alumnes i 229 professors de 301 escoles diferents d'Espanya confirmen les següents dades, moltes d'elles alarmants. Confirmen que més del 24% dels alumnes van percebre el curs passat assetjament escolar. Una xifra superior a la de l'any anterior (15,2). A més, arriben a la conclusió que les agressions en grup han augmentat, passant del 43,7% (2019) al 72,6% (2022). A Espanya, set de cada deu estudiants (61,7%) considera que els centres no estan preparats per gestionar els casos d'assetjament escolar. Gairabé la meitat dels alumnes entrevistats

(45,5%), consideren que els seus mestres no actuen davant dels casos d'assetjament. La Fundació ANAR confirma que tot i que els motius pels quals es produeix l'assetjament segueixen sent l'aspecte físic de la víctima (56,5%), i "les coses que diu o fa la víctima" (53,6%), ara les formes d'assetjament més famoses són insultar, posar "malnoms" i fer burles. Per acabar, un de cada quatre alumnes reconeix haver participat en una situació d'assetjament escolar o de cyberbullying sense adonar-se'n. La Fundació del Barça afirma que, a partir de l'anàlisi de dades, Catalunya és de les 5 comunitats autònomes amb més casos d'assetjament escolar. A Catalunya, segons les dades de l'Associació Catalana per la Prevenció de l'Assetjament (ACPAE), un de cada quatre infants pateix assetjament escolar. En l'estudi fet per Save the Children l'any 2016, el 9,3% dels alumnes adolescents enquestats afirmen ser víctimes d'assetjament escolar i, el 6,9% de ciberbullying.

Segons dades dels Mossos d'Esquadra, l'any 2019-2021 es varen detectar un total de 332 casos d'assetjament escolar (aproximadament un centenar per any). Aquestes són dades oficials però que la mateixa policia diu que no són reals perquè creu que hi ha molts casos que no surten a la llum. Durant aquests últims tres anys la policia ha detectat 601 agressors (el 63,6% són homes), 599 van ser denunciats i, el 2020 es va solventar amb 2 detinguts per lesions i abusos sexuals a un menor d'11 anys. També es destaca que on més agressions s'han produït és a l'institut (33,6%), a l'escola (25,7) i en espais oberts (25,3%), i a les xarxes socials un 14'2%.

Taula 2:

Percentatge de nens i nenes afectats per assetjament escolar

Tot aquest conjunt de dades que es pot veure a la taula número 2, són preocupants, i posen en entredit l'efectivitat del que s'està portant a terme per frenar-les. De totes maneres, tot i que aquesta cerca es centri en l'Educació Primària, creiem oportú comparar les dades que s'exposen públicament i que a vegades poden ser contradictories. Com s'ha esmentat anteriorment, els Mossos d'Esquadra asseguren que on més es dona l'assetjament és als Instituts, mentres que les dades extretes per ACPAE (Associació Catalana Prevenció D'assetjament Escolar), asseguren tot el contrari...

Segons dades de l'estudi fet per la Fundació Barça a través d'Adolescents.cat, l'any 2019, un 54% dels adolescents catalans han estat implicats de manera directa o indirecte en un cas d'assetjament escolar. Més de la meitat manifesta que l'assetjament, és la primera preocupació dels adolescents per davant de les drogues i el fracàs escolar. Un 80% considera que malgrat les mesures, continuarà existint en un futur el sentiment de culpabilitat. Un 90% de les víctimes reconeix un intens patiment durant i després de l'assetjament. Un 30% no sabrien on adreçar-se a demanar ajuda. Només un 20% demanaria ajuda al professorat. Des de la pandèmia de la Covid-19, els casos de ciberassetjament han anat amb augment. Els Mossos d'Esquadra confirmen que més d'un 15% de l'assetjament es fa des de les plataformes digitals. Tot i així confirmant que actualment, la majoria d'assetjaments escolars d'avui en dia són híbrids, és a dir, que comença a l'escola i segueix a casa. És per això que la policia catalana proporciona tallers a les escoles per tal de visibilitar tots els casos possibles d'assetjament escolar, concretament el híbrid.

Segons l'ONG Save The Children, els menors víctimes d'assetjament escolar tenen 2,55 vegades més de risc de suïcidar-se que aquells que no ho han patit. Segons les dades de Diego Palao, director de Salut Mental de l'Hospital Parc Taulí de Sabadell i professor de Psiquiatria a la Universitat Autònoma de Barcelona, entre el setembre del 2020 i el març del 2021, els casos de suïcidi en noies de 12 a 18 anys es va duplicar. Per tant, del juliol del 2020 al juliol del 2021 aquestes xifres de suïcidi van augmentar un

83,82%. Cal afegir que el tant per cent dels trastorns d'ansietat estaven a un 28,64%. Des de l'any 2014, Catalunya disposa d'un programa especialitzat en el suïcidi, Codi Risc Suïcidi (CRS), dins d'aquest programa tracten el pre i post suïcidi. Quan varen començar amb aquesta iniciativa es visitava un 20% dels supervivents, avui en dia és un 90%. Tot i que siguin dades aproximades i no exactes val a dir que entre un 15% i un 20% intenten suïcidar-se. Una altra de les dades rellevants que registra el Codi Risc de Suïcidi de Catalunya és que en sis anys hi ha hagut prop de 19.000 episodis de conducta suïcida. Aquestes són dades molt rellevants i preocupants que quasi mai surten a la llum als mitjans de comunicació. Val a dir que desde que es fa aquest registre, el número de casos ha anat en augment menys al 2017 i 2918 que les dades van estar molt igualades amb només tres casos de diferència. Al 2019 els casos van pujar a 4.000 més que al 2014 mentre que al 2020 (any de la pandèmia) van baixar fins a 2.079 casos. Cal afegir que segons les dades de la Agència de Salut Pública de Catalunya (ASPCAT), dins dels casos registrats al 2019, el 93,1% (3.860) va fer un episodi de suïcidi, mentre que el 6,0% (249) en va fer dos i el 0,7% (30), tres. Per tant, podem veure clarament que amb la pandèmia els casos de suïcidi van disminuir quasi com al 2015.

3.2.4 Factors de risc socials i/o ambientals i familiars:

L'estudi parteix de la base que els factors de risc de l'agressor són el vèrtex del problema principal. Els factors que s'exposen a continuació són els socials i/o ambientals i els familiars. Per aquesta cerca els factors econòmics s'han deixat de banda ja que és considera que el nivell econòmic no hi té cabuda dins de l'assetjament. Actualment, l'assetjament escolar per desgracia es dona tant a escoles d'alt nivell socioeconòmic com a les de baix nivell. Els factors de risc són aquelles situacions (socials/ambientals, familiars...) que posen a l'infant en perill. Aquests riscos poden perjudicar greument al desenvolupament integrat de la persona. Aquests riscos es poden donar alhora i per això cal saber detectar-los i tractar-los (en la mesura del possible), sinó poden tenir conseqüències greus. De totes maneres, cal afegir que no totes les persones que tenen aquests factors de risc han de ser necessàriament agressives. La majoria de factors de risc ja venen donats des que els infants neixen. Tal com s'explica en el mòdul 3, detecció, senyals d'alerta i indicadors de risc en el desenvolupament de l'infant de 0 a 3 anys presentat per la Diputació de Barcelona, els factors de risc socials i/o ambientals poden alterar negativament en el desenvolupament de l'infant i perjudicar-lo. En aquesta informació presentada per la Diputació de Barcelona, es presenten els instruments més utilitzats pel CDIAP per detectar els casos de risc social. En primer lloc, es fa una observació de les interaccions entre els diferents membres del nucli familiar. A més, es fa una entrevista amb els adults de referència del menor. També es fan visites al domicili de l'infant i finalment s'intercanvien informacions rellevants entre l'àmbit educatiu, sanitari i social del nen/a. Seguint la informació presentada en aquest mòdul, els indicadors dels factors de risc social i/o ambientals són:

- Funcions parentals: Necessitats bàsiques no cobertes / Manca d'habilitats per desenvolupar les funcions parentals/ Vincles afectius inadequats.
- Dinàmiques familiars: Dinàmiques familiars alterades o conflictives/ Exposició de l'infant a escenes de violència/ Pèrdua d'un progenitor.
- Salut: Limitacions en l'autonomia dels progenitors/ Manca de seguiment mèdic/ Complexitat de la malaltia de l'infant/ Manca de cobertura sanitària.
- Incompliment del pla terapèutic
- Infants no escolaritzats
- Feina: Dificultats per obtenir un mitjà de subsistència/ Activitats delictives o marginals.
- Economia: Situació econòmica insuficient/ Ingresos econòmics d'activitats marginals.
- Habitatge: Inestabilitat en el domicili.
- Manca de xarxes socials de suport

- Aspectes legals: Manca de la documentació vigent/ Manca de gestió de la documentació legal de l'infant/ Privació de llibertat/ Conflictes derivats del conveni regulador de la guarda dels fills/ Mesures de protecció a la infància.
- Seguiment de serveis socials
- Situacions d'especial consideració: Sospita de maltractament/ Risc greu o desemparament.

En canvi, els factors familiars són aquells que ens venen donats des que naixem. Actualment hi ha molta varietat de famílies i sovint situacions familiars complicades. Cal tenir en compte que la família és on neix o si més no on es desenvolupa l'infant desde que és petit. Els indicadors de risc familiars poden ser per diferents factors, segons la classificació presentada en aquest mòdul 3 són els següents:

Taula 3:

Detecció. Senyals d'alerta i indicadors de risc en el desenvolupament de l'infant dels 0-3 anys.

Característiques dels pares	<ul style="list-style-type: none"> - Edat dels pares inferior als 20 anys o superior als 40 anys - Pares drogodependents - Pares amb diagnòstic de malaltia mental, trastorns sensorials o deficiència mental - Retirada de la pàtria potestat d'altres fills - Dificultats per realitzar les funcions parentals - Altres característiques dels pares
Característiques de la família	<ul style="list-style-type: none"> - Ruptura familiar o situacions crítiques - Ambients familiars greument alterats - Antecedents i situacions de maltractament físic o psicològic - Famílies en situació de pobresa o excloses socialment - Família sense suport de la família extensa o l'entorn social
Estrès durant l'embaràs	<ul style="list-style-type: none"> - Participació en programes de reproducció assistida - Trencament familiar o situacions crítiques - Embarassos múltiples - Informació de malformacions o lesions del fetus (probables o confirmades)
Estrès en el període neonatal	<ul style="list-style-type: none"> - Part múltiple - Diagnòstic probable de discapacitat física o malformació - Hospitalització
Estrès en el període postnatal	<ul style="list-style-type: none"> - Bessonada - Diagnòstic probable de discapacitat o malformació - Situacions de maltractament físic o psicològic - Trencament familiar o situacions crítiques - Depressió postpart de la mare - Infant amb hospitalització prolongada o freqüent - Canvis freqüents de cuidadors - Institucionalització - Pèrdua sobtada d'algun membre de la família primària

Font: Mòdul 3. Detecció. Senyals d'alerta i indicadors de risc en el desenvolupament de l'infant dels 0-3 anys. Diputació de Barcelona (s.d).

Així doncs, els factors de risc poden ser diversos i de diferents tipologies, com s'ha esmentat anteriorment és un error pensar que només hi pot haver un factor de risc. És necessari saber que hi ha alumnes que estan exposats a molts d'aquests factors de risc, i els diferents professionals són els responsables d'esbrinar i posar solució a la problemàtica. L'àmbit educatiu és una molt bona possibilitat per poder detectar-los, és per això que els docents tenen una gran responsabilitat, l'observació i

detecció. Segons l'estudi fet per Esther Caballé (curs 2014/2015), una antiga estudiant del màster en Psicopedagogia, no es pot demostrar que el comportament d'un alumne de primària es pugui relacionar amb la part hereditària o genètica. El que sí que es pot afirmar és que la conducta, s'adquireix a partir dels factors externs que envolten a l'infant, però sobretot del que li ensenyen, per exemple, el bé i el mal, les normes socials... Per tant, Caballé conclou que una gran part de les raons del comportament agressiu sí que són factors ambientals i/o socials, tot i que hi pot haver una part biològica, que no es pot controlar.

3.2.5 Falsos mites sobre l'assetjament escolar:

Es podria dir que els mites són una sèrie d'idees falses que es creen en qualsevol societat, situació o història. Els mites poden ferir sensibilitats ja que, tot i que és el que la majoria de persones creuen, no acaben de ser informacions certes. Dins l'assetjament escolar també hi ha molts mites que cal aclarir (vegeu annex 7).

3.3 Principals agents a l'Educació Primària

3.3.1 L'equip docent i els centres educatius:

Dins l'àmbit educatiu hi ha quatre agents principals. En primer lloc els centres educatius i l'equip docent, a continuació la víctima, agressor/a i l'últim i no menys important els espectadors o espectadores. Cal remarcar que com s'ha esmentat anteriorment, la majoria de vegades l'assetjament escolar comença dins l'escola, tot i que en ocasions, segueixi també fora de l'aula. És per això que, per anar més enllà cal detallar quin és el paper principal que té cada agent quan és dona una situació d'assetjament escolar. Pel que fa a l'equip docent, *"hem d'incorporar fins dels programes docents programes d'educació emocional basats en el respecte, en els valors, en la no violència, en la resolució de conflictes de forma pacífica, en treballar com se sent l'altre... És un valor que a l'escola és tan important com les matemàtiques o aprendre a llegir."* Moner (2020). És per això que l'escola juga un paper molt important per prevenir i detectar situacions d'assetjament. "El primer pas per erradicar les violències és reconèixer que existeixen" M. Aymerich (2021).

"Com afrontar el bullying, l'assetjament escolar, és una de les assignatures pendents que té la societat, un repte que tenen les famílies i els centres educatius, les escoles, que és l'espai on es donen molts d'aquests casos. L'assetjament és un problema que pateixen masses infants o joves." M. Oltra (2022). En la societat en la que estem és imprescindible que els mestres disposin d'eines suficients per poder detectar però sobretot, escoltar als seus alumnes i a les famílies. Mai es pot caure en l'error de posar en dubte el que comuniquen els alumnes ni les famílies. Molts dels familiars de les víctimes denuncien que l'escola no els ha tractat com mereixia, fins al punt que la víctima ha d'acabar canviant d'escola per el poc interès i solucions que mostra/ dona l'escola. Un cop més, el focus es posa en la víctima i no el l'agressor o agressors que són la font del conflicte.

Això és un dels principals problemes de l'assetjament, moltes de les institucions creuen que per tenir un cas d'assetjament escolar ja és una mala escola i que els pot perjudicar, van molt errats. No s'ha d'oblidar que avui en dia, un de cada quatre nens rep assetjament escolar, per tant, és podria confirmar que en totes les escoles hi ha casos d'assetjament i el fet de tenir casos no els hauria de perjudicar en la seva reputació. Seria una mala escola sinó no els tractes correctament i/o intentes ocultar-los. Meritxell Plana, responsable de les Relacions Institucionals d'ACPAE argumenta que: "la solució sabem que no era marxar de l'escola, la solució és afrontar els problemes, però per afrontar els problemes hi han de ser totes les parts, no només la família". Val a dir que tot i que hi ha casos en què l'escola no posa solució n'hi ha d'altres que sí i, tot i que els mestres posin molt de la seva part, cal entendre que no es soluciona el conflicte d'un dia per l'altre, tot és un procés. En Brian Giner que ha estat víctima d'assetjament escolar durant dotze anys i, assegura que a les escoles hi ha un núvol de silenci molt gran. A més a més, destaca que el problema principal és quan els adults afirmen que "són coses de nens". En el mateix

programa de “Tot es mou” de TV3, concretament el del disset de juny el 2021, la Laura, que té una filla de quinze anys que pateix assetjament escolar relata que els passos que van seguir amb la seva filla són els següents:

1- L'únic que li ofereix l'escola és assessorament psicològic. 2- Els agressors no tenen cap mena de càstig. 3-La víctima se sent molt desprotegida i sola. 4-No hi haurà càstigs, només xerrades. 5- L'escola reconeix que li fan bullying, però no fan res. 6- Expulsen i obren expedients per trencar un penjador o no portar un document signat i no per fer bullying. 7- Els casos d'assetjament donen mala fama a l'escola. 8-No han actuat amb contundència. 9- L'assetjament és gratuït. 10- Tapen els casos. 11- Sempre es soluciona canviant a la víctima de centre i, els agressors no tenen cap mena de càstig i, el cas queda diluït. 12- Hi hauria d'haver una unitat externa a l'escola de tal manera que el professorat no hagués de tractar aquests casos, tenint a 23 alumnes més a l'aula, és impossible que una persona sola abordi tot això.

D'entrada, a ulls de tothom, la víctima és la persona perjudicada, la que pateix qualsevol tipus d'assetjament. Ara bé, pot ser que no sigui l'única, ja que l'agressor malgrat no ho pugui semblar en un inici, caldria analitzar què hi ha al darrere, per descartar que ell també sigui una víctima i així anar a l'arrel del comportament. Moltes de les víctimes demostren que l'assetjament comporta una problemàtica en relació a la salut mental, no només en el present, sinó també en el futur. “Quan parles dels agressors te'n adones que tots dos tenen similituds, són víctimes”. Plana, M (2022). Val a dir que està confirmat que l'aspecte físic és el principal motiu dels atacs... Moltes de les víctimes asseguren que l'assetjament escolar no és supera mai i, tot i que es pugui superar i acceptar el que van patir sempre queda a dins. Amb això destaquem la gran importància que té la salut mental, aquesta que costa tant recuperar a les persones que han viscut o viuen assetjament escolar. Per tant, queda clarament plasmada la gran importància que té la figura de la psicologia dins i fora de l'escola, no només per la víctima sinó també per l'agressor.

Figura 1: Esquema òptic dels agents implicats en una situació d'assetjament escolar

Font pròpia. Cercle del Bullying (adaptat de Dan Olweus, (2001)

L'agressor o agressors principals són aquelles persones que fan mal a un altre ésser. Els factors principals per fer l'agressió poden ser diversos, sovint estan relacionats amb factors de risc. Tal com argumenta Plana, les famílies dels agressors, quasi mai accepten que el seu fill és agressor/a per tant, mai l'ajudaran al seu fill/a amb diferents professionals, i per conseqüència és molt difícil esbrinar quin és el problema principal. “Quan són petits, els problemes són petits, però quan són grans, els problemes són grans” Plana, M (2022).

L'actitud dels companys és imprescindible per resoldre la situació. Els espectadors i/o espectadores són aquelles persones que veuen el que passen però no informen a ningú. Normalment els hi sap greu no haver ajudat prou en el moment de l'assetjament. Asseguren que una de les claus és no participar-hi, però també és important no guardar-ho en silenci. Eduard Esteve, des del programa d'InfoK (2022) afirma: “Jo ho vaig veure i, en aquell moment, no feia

res. I, d'alguna manera, és com haver-hi participat. Miro enrere i crec que podria haver ajudat.” La Mariona Escoda, també participant euphoria afegeix: “Em feia por posicionar-me, perquè normalment qui feia bullying eren els líders, els descarats. No tenia ganes d'arribar-me que em pogués passar a mi. Segons els experts, un dels punts fonamentals és buscar algú amb qui poder compartir aquesta situació”.

3.4 Estratègies i recursos a l'educació primària:

3.4.1 Mètodes i recursos de prevenció:

Actualment els mètodes i recursos de prevenció s'han ampliat. Tot i així no s'ha d'oblidar que els adults són els protectors i els responsables d'acompanyar i tractar el problema. Si un alumne comunica el que li passa i no és atès degudament, la situació es complica i empitjora. És per això que des del Departament d'Educació s'han creat dues opcions per donar veu als alumnes que pateixen assetjament. Consisteixen en una web app i un número de telèfon on comunicar una situació de bullying. A més a més, aquesta web app permet que si algun agressor veu que la víctima està fent aquest tràmit, aquesta pot prémer el botó d'emergència que tanca l'aplicació a l'instant. Un cop la víctima ha registrat el cas se li assigna una persona de referència que es posa en contacte amb el centre, amb la inspecció educativa, amb els serveis territorials o amb el consorci educatiu de Barcelona per poder assegurar que els protocols es segueixin i poder fer també un seguiment del cas.

3.4.2 Recursos per treballar-ho a l'aula (actuació):

Actualment, davant l'augment de casos d'assetjament a les escoles de primària, els recursos per treballar-ho a l'aula són molt variats, hi ha molts recursos diferents, per aquesta recerca els que més destaquem són els següents: tant des de la pàgina de "bullying.cat"⁶ com de l'organització "filalagulla"⁷ és proposa tot un llistat de recursos, com llibres i curtsmetratges sobre conflictes, assetjament, límits i el valor del respecte. Per altra banda, des del programa d'innovació pedagògica del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya han creat diferents materials i recursos per a professorat, alumnes i famílies. Aquest programa anomena't "#aquiproubullying", és un espai d'autoformació que pot ser un bon recurs per fer servir a l'aula.

La Fundació del Barça⁸ també ha dissenyat un programa contra l'assetjament per a les escoles de Primària. Aquest curs 22-23 celebra la quarta edició en el seu programa contra l'assetjament escolar. Aquest programa té una evidència científica i utilitza una metodologia que està adaptada al currículum escolar de primària. Tal com expliquen en la seva presentació, aquest programa que s'ofereix obertament i gratuïtament per ser implementat de forma autònoma a tot el centre, garanteix efectivitat. La implementació del projecte es fa amb 8 sessions amb tot el grup-classe, 4 sessions per tutoria, tres per educació física i la te tancament en l'àmbit artístic. La implementació del programa és anual i de forma consecutiva. El programa garanteix millorar els sentiments (educació emocional), la conducta (a partir d'habilitats socials) i les creences (educació en valors). En conclusió, en aquest marc teòric s'ha destacat el gran problema que hi ha a les aules de primària i de secundària fent incís amb la situació actual de Catalunya. Seguidament s'ha detallat els protocols a seguir quan es dona un cas d'assetjament escolar i, s'ha detallat la tipologia que hi ha d'assetjament. A més a més, es donen dades molt rellevants que fan que el problema encara sigui més destacable (moltes d'elles no surten mai als mitjans de comunicació). També es fa una especial menció als factors de risc que poden derivar a causes agressives i que, sovint a l'hora de tractar un cas d'assetjament es deixen de banda. Per acabar, es fa esment als falsos mites d'assetjament escolar i a les estratègies i recursos que disposen el cicle superior d'Educació Primària.

4. Objectius i pregunta de recerca:

L'objectiu principal d'aquest treball se centra en la persona de l'agressor, volent descobrir si els agressors d'assetjament escolar són alhora, víctimes d'alguna altra agressió. Entenent així que si anem a la font del conflicte, allà on sorgeix el problema, possiblement ens serà més fàcil erradicar-lo. És per això que la pregunta principal d'aquesta recerca és: Agressor o víctima? Per poder respondre a la gran pregunta

⁶ <https://bullying.cat/recursos/>

⁷ <https://filalagulla.org/recursos/>

⁸ <https://fundacio.fcbarcelona.cat/programes/contra-el-bullying>

considerem que abans hem de donar resposta als següents interrogants: Els agressors neixen amb algun factor que els fa ser agressors o hi ha factors que faciliten aquesta conducta? Quins són aquests factors? On està la realitat del problema? Per aquesta cerca s'han plantejat tres objectius principals: 1. Identificar els factors detonants d'un agressor d'assetjament escolar. 2. Descriure quin és el pes psicològic que deixa l'assetjament escolar tant a la víctima com a l'agressor. 3. Analitzar i observar si els centres educatius disposen de recursos suficients per poder complir i prevenir rigorosament, el protocol d'assetjament escolar marcat per la Generalitat de Catalunya.

5. Mètode de recerca:

Per tal de poder donar resposta a les preguntes plantejades d'aquesta recerca, s'ha dut a terme una part teòrica i una part pràctica. Dins la part teòrica s'han fet servir diferents fonts d'informació on, hem pogut destacar les dades més rellevants i els diferents autors que hem considerat que han identificat punts clau per la nostra cerca. Per tal de poder contrastar la part teòrica amb evidències de primera mà, es va decidir fer diferents entrevistes. Concretament, hem comptat amb l'ajuda de vint-i-un participants, on tots ells amb experiències diferents amb relació al tema han pogut explicar i donar la seva visió vers al tema (sempre partint de la base la seva experiència). Seguidament, s'han analitzat les diverses respostes de tots els participants i això ens ha donat la resposta a la gran pregunta. El mètode de recerca es basa en un posicionament epistemològic, la descripció dels participants i instruments utilitzats en la part pràctica i, per últim i no menys important, el procediment metodològic.

5.1 Posicionament epistemològic:

En primer lloc, val a dir que en aquesta cerca no es busca que els resultats siguin generalitzables, per tant, no partim d'un mètode experimental, l'objectiu d'aquest és que les dades siguin transferibles i, en efecte, ens posarem en paradigmes hermanèutics interpretatius. Així doncs, en aquesta cerca tenim una mirada del fenomen i del problema des de l'observació i l'anàlisi, on totes les interpretacions i conclusions s'han interpretat de les dades exposades al marc teòric i a les vint-i-una persones entrevistades. Així doncs, es fa una interpretació de la realitat a partir de les entrevistes i focus grups. Val a dir que per aquesta recerca, partim de la base d'un posicionament filosòfic que postula Jean- Jacques Rousseau (1712-1778), que les persones som bones per naturalesa i que el vici i l'error són aliens. Per tant, que les persones no neixem predestinades a fer assetjament escolar sinó que poden haver-hi factors externs de caràcter social i/o ambiental i familiars, principalment, que provoquin aquesta situació. Partint d'aquest escenari la nostra cerca ha tingut la mirada enfocada als agressors més que a les víctimes, i, és per això que ha estat molt difícil trobar a les persones que vulguin explicar la seva situació. Com s'ha esmentat anteriorment, per tal de poder dur a terme aquesta investigació, no només hem treballat amb el mètode de recerca d'informació, sinó també de testimonis que han volgut explicar la seva experiència, amb un tema tan delicat, de manera sincera i coherent. Així doncs, donat que desgraciadament és un tema molt present a moltes aules de tot el món i, més concretament de Catalunya, hem pogut sentir la veu de diferents testimonis que han donat sentit (essencial) a la nostra cerca.

5.2 Participants:

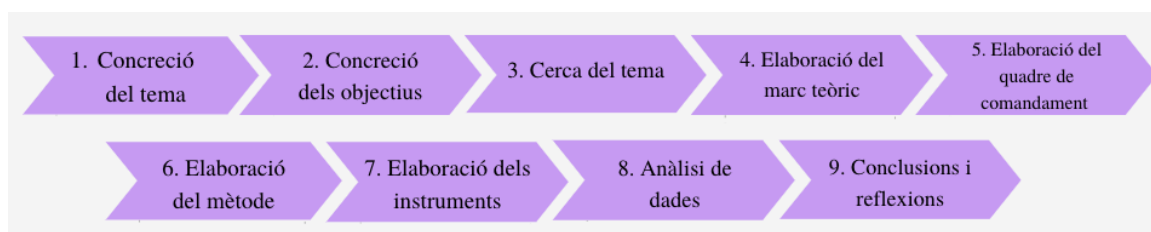
Tal com hem esmentat anteriorment, en aquesta cerca, la veu dels testimonis ha estat essencial per poder arribar a respondre la gran pregunta. En efecte, els participants que han donat sentit aquesta recerca han estat diversos. En primer lloc, tres tutors d'Educació Primària que estan actius en el món de l'educació i, que considerem essencials a l'hora de detectar i portar el cas. Sovint només es treballa amb la víctima (com si ella fos la que únicament tingues el problema) i, es deixa de banda l'agressor. És per això que també hem volgut comptar amb l'opinió de dues psicòlogues. Una d'elles treballa en l'àmbit educatiu (educació secundària) i l'altre en un centre educatiu de justícia juvenil i a la seva consulta

privada alhora. Uns altres participants claus per aquesta cerca han estat les experiències explicades en primera persona de 4 víctimes d'assetjament escolar, dues d'elles agressores actualment. Per acabar, per tal d'escoltar l'opinió de les espectadores d'assetjament escolar, s'ha decidit agafar a quatre nenes de cada cicle d'Educació Primària per poder escoltar les experiències i poder crear debat, i alhora compartir experiències sobre el tema.

5.3 Instruments:

Els instruments que s'han portat a terme en aquesta recerca han estat dos: l'entrevista i les enquestes en focus grup. Es va decidir portar a terme entrevistes a les quatre víctimes (actualment dues són agressores), a els tres tutors d'educació primària i a les dues psicòlogues. Per altra banda, es va optar pel focus grup per fer enquestes a quatre alumnes de cada cicle de Primària (espectadores).

5.4 Procés metodològic:

Font: Elaboració pròpia. Fases del mètode

Aquesta cerca ha constatat de les següents fases:

Fase 1: Concreció del tema: La concreció i el plantejament de la recerca van estar bastant clars des de l'inici. És un tema que es pot comprovar clarament que ha augmentat i, en el segle en què estem no podem permetre que encara pateixin tants alumnes a les aules.

Fase 2: Concreció dels objectius: Aquesta segona fase va costar una mica més, ja que el tema es força ampli i, s'havia d'acotar al màxim per poder donar resposta a la gran pregunta. Tot i així, els tres objectius s'han anat refent fins que s'ha acotat al màxim el sentit d'aquesta cerca.

Fase 3: Cerca del tema: Aquesta és una de les fases que ha sigut essencial per tal de poder fonamentar bé el marc teòric. En aquesta fase, s'ha optat per fer una cerca àmplia del tema i poder acotar el mateix l'objectiu principal de la recerca. Un cop es va tenir una idea clara del que es volia treballar, es va construir el guió per elaborar el marc teòric. Tot i que s'ha anat modificant a mesura que s'ha anat construint, ha sigut una gran ajuda.

Fase 4: Elaboració del marc teòric: La primera fase d'aquesta cerca ha estat en crear el marc teòric. Abans de poder començar a plasmar les idees més rellevants s'ha hagut de fer una cerca de documentació per tal de poder planificar el cos del marc teòric. Seguidament, es va anar seguint el guió fet prèviament per tal de poder anar donant resposta a la gran pregunta d'aquesta cerca. Així doncs, després de la recopilació d'informació, s'ha construït un marc teòric on s'han plasmat els fonaments fonamentals amb l'ajuda de molts testimonis i autors.

Fase 5: Elaboració del quadre de comandament: Un cop es van tenir els tres objectius principals clars es va procedir a fer el quadre de comandament paral·lelament amb el marc teòric. Per tal de fer el quadre de comandament i tenir les idees clares es van fer tres mapes conceptuals. Un cop es tenia totes les idees clares es va anar construint a poc a poc els diferents apartats que han creat el quadre de comandament. Ha estat de gran ajuda per tal de poder tenir clares com, que i a qui fer les diferents preguntes.

Fase 6: Elaboració del mètode: Com s'ha esmentat anteriorment, a mesura que s'anava construint el marc teòric vam haver d'anar pensant quin seria el millor mètode per aquesta recerca. Gràcies a tota la informació rebuda de l'assignatura del Treball de Final de Grau vam poder valorar quin era el mètode que podia complir amb els nostres objectius. Seguidament, hem elaborat el nostre quadre de comandament (**vegeu l'annex 1**). Després de moltes hores de planificació (sense perdre mai l'objectiu principal de la recerca), hem definit 3 subobjectius. Seguidament, per a cadascun dels tres subobjectius hem definit les dimensions, a continuació les categories, les subcategories i els indicadors. Seguidament, hem concretat quins serien els instruments i els participants.

Fase 7: Elaboració dels instruments: L'elaboració dels instruments ha estat força àgil gràcies a l'elaboració del quadre de comandament. Es va tenir clar que el millor era fer entrevistes i focus grup (entrevistes en grup), a les persones implicades directament, quan hi ha casos d'assetjament escolar. La finalitat era poder escoltar a tots i cadascun dels agents implicats i, en el cas dels espectadors/es poder compartir experiències i opinions sobre el tema en grup. Pel que fa a les entrevistes, totes es van fer a majors d'edat menys a les de víctimes i agressors. Per tant, a tots els participants de focus grup, a les víctimes i als agressors, al ser menors d'edat, es va haver d'explicar molt bé en què consisteix el treball als seus pares o tutors legals i, d'aquesta manera, hem aconseguit tenir el consentiment informat de tots els participants. Tot i així, abans de començar amb les preguntes s'explica molt bé el tema del Treball de Final de Grau, l'objectiu de l'entrevista i s'ensenya (als menors d'edat) el consentiment informat firmat pels seus pares o tutors legals. Aquestes entrevistes s'han recollit a través de gravacions de veu o en format escrit per les persones entrevistades. Val a dir que com que és un tema molt delicat, les preguntes han hagut d'estar molt repensades, per poder adaptar-nos al màxim a la proposta del treball i no ferir sensibilitats.

Fase 8: Anàlisi de dades: Com s'ha esmentat anteriorment, una vegada tots els consentiments estan firmats s'ha pogut realitzar les diferents entrevistes i els focus grup. Seguidament, s'ha fet la recollida de dades a través de gravacions de veu o en format escrit per les mateixes persones entrevistades. Moltes d'elles s'han realitzat en persona, a través de la gravació de veu de les entrevistes i, seguidament s'ha passat a l'etapa de transcripció de tota l'entrevista. Un cop fetes totes les transcripcions, s'ha ordenat pels diferents agents implicats (vegeu l'annex 3) i s'han extret les idees més rellevants. Seguidament, s'han contrastat totes les respostes fetes pels diferents participants i s'ha detallat si concideixen o no i el perquè. Seguidament, s'han arribat a diferents conclusions de les respostes que s'han contrastat amb el marc teòric (discussió). A continuació, s'exposen els resultats obtinguts a través de l'anàlisi de dades. En resum, l'anàlisi de les dades s'ha centrat en les 9 entrevistes i els 3 focus grup (quatre participants per grup). A continuació s'exposen els resultats que hem obtingut a través de l'anàlisi de les dades.

Fase 9: Conclusions i reflexions:

Aquesta última fase ha consistit a donar resposta a la gran pregunta d'aquesta cerca a partir dels tres objectius plantejats.

Resultats:

Pel que fa als resultats, i en el cas de tractar-se d'un treball de recerca, totes les respostes que es plantegen a continuació, són fruit de l'anàlisi de dades recollides a través dels instruments i del mètode esmentat anteriorment. En aquest cas, després de fer una llarga investigació i sentir la veu dels diferents agents que participen, quan es dona un cas d'assetjament escolar, els resultats obtinguts són bastant clars. Les dades estan assolides en relació amb els objectius plantejats, amb la finalitat de seguir una seqüència lògica i assenyalar els resultats recollits més destacables. A continuació, es mostra una graella amb les dimensions, categories i instruments utilitzats per tal de veure si realment els resultats aconseguits coincideixen o no entre si. En aquesta cerca s'ha fet servir molts testimonis, és per això que s'esmenta l'instrument i el professional, per tal de poder acotar i relacionar les respostes de tots els participants.

OBJECTIUS	DIMENSIONS	CATEGORIA	INSTRUMENTS I PARTICIPANTS	RESULTATS
Identificar els factors detonants d'un agressor assetjament escolar.	L'assetjament escolar a les escoles de primària	Definició i conceptes	Entrevista: 3 tutors d'Educació Primària Psicòloga 1 i 2 Víctima 1 Víctima/agresora 1 Víctima/agresora 2 Enquesta: Focus grup cicle inicial Focus grup cicle mitjà Focus grup cicle superior	Coincideixen
				Tots els participants coincideixen amb la definició del què és l'assetjament escolar, tot i que hi ha dues participants del focus grup de cicle inicial i dues de cicle mitjà, que no sabien el que era. Les que ho saben asseguren que ho saben, perquè els hi han explicat a l'escola. Tot i així, quan van sentir la paraula bullying, ja van entendre a què ens referim.
				Pel que fa a la definició de què és l'assetjament escolar, definit per la víctima, comprovem que catorze dels setze participants coincideixen en que la definició no seria la mateixa perquè la víctima és la persona que ho viu i pot donar molts més detalls de tot el que pateix. Donant resposta aquesta pregunta, la víctima principal defineix l'assetjament escolar com: <i>"Com un tipus de maltractament entre alumnes en una aula, que pot ser de tipus, físic, verbal, psicològic o social. També pot ser per xarxes socials i llavors seria ciberassetjament."</i>
				<i>Pel que fa a la pregunta de si l'assetjament escolar deixa seqüeles per sempre, totes les participants dels focus grup, els tres mestres d'Educació Primària i, les dues psicòlogues asseguren i argumenten que sí.</i>
		No coincideixen		
		Dos dels setze participants, creuen que la definició del què és l'assetjament escolar sí que seria la mateixa si la fes la víctima.		
		Tipologia	Entrevista: Víctima 1 Víctima/agresora 1 i 2 Enquesta: cicle inicial, mitjà i superior	Coincideixen
				Tots els participants coincideixen en que, l'assetjament escolar afecta psicològicament, físicament i socialment, deixant danys de llarga durada. Ho relacionen molt amb la baixa autoestima i inseguretat. <i>"Aquestes persones que pateixen tant, poden acabar malaltes, perquè si no mengen bé és un problema."</i> - espectadora 3, Nicole- cicle mitjà. <i>"Et baixa molt l'autoestima. Amb la relació amb els demés estarà insegura perquè tindrà por que li tornin a fer el mateix."</i> Espectadora 1-Carla, cicle superior.
		Causes principals	Entrevista: Tutora d'Educació Primària 1, 2 i 3 Psicòloga 1 Psicòloga 2 Enquesta: Focus grup cicle mitjà i superior	Coincideixen
				Dos dels tres mestres entrevistades coincideixen que la <i>"falta de valors i límits o la desestructuració a nivell família"</i> (mestra d'Educació Primària 1- Laura) és la causa principal <i>que fa que es produeix l'assetjament escolar a les aules de primària.</i>
				Les vuit participants de focus grup (cicle mitjà i superior), coincideixen en que <i>"a vegades els que peguen i insulten manen a la classe i es creuen els reis perquè a casa potser no tenen atenció."</i> Espectadora 3- Nicole, cicle mitjà
		No coincideixen		
L'altre mestre entrevistat creu que la causa principal <i>"és la manca d'eines per a trobar una solució."</i> (Mestre d'Educació Primària 3).				
Problema mundial	Entrevista: 3 tutors d'Educació Primària	Coincideixen		
		Les tres persones entrevistades coincideixen que, tot i no tenir gaire informació sobre el tema, <i>"no hi ha cap societat que no pugui patir aquest problema"</i> (tutor d'Educació Primària 3). Tot i així, la tutora 1, fila prim dient que <i>"en funció de cada país, cultura i política (d'educació o en general) varia el percentatge de casos"</i> .		
Tots tres mestres asseguren que tenen com a exemple el model de Finlàndia tot i que posen altres exemples com Noruega i França.				
Pel que fa a les dades de Catalunya (un de cada quatre alumnes pateix assetjament escolar a les aules catalanes), els tres mestres coincideixen que sí que podrien afirmar, que es dona malauradament, en la majoria d'escoles. Estan d'acord en que el detonant principal dependrà de l'estructura familiar dels alumnes.				

	Factors de risc de l'agressor	Àmbit familiar	Entrevista: Psicòloga 1 Psicòloga 2 Tutora d'Educació Primària 1 Tutora d'Educació Primària 2 Tutor d'Educació Primària 3 Enquesta: Focus grup cicle inicial Focus grup cicle mitjà Focus grup cicle superior	Coincideixen Tant els tres mestres d'Educació primària com les dues psicòlogues asseguren que sens dubte influeix, que no tenir una bona relació entre pares i fills pot derivar a ser un factor de risc per l'alumne. "si a casa no has rebut l'estima, la protecció i els límits necessaris, ho reflexes en els teus actes cap els demés." (mestra d'Educació Primària 1- Laura). En la mateixa línia, la psicòloga 1, afirma que "els rols de violència s'aprenen sovint en l'àmbit familiar, i hi han estudis que demostren que els pares i les mares que recorren als càstigs físics com a mesura de correcció fan que els fills o filles siguin més violentes en les seves interaccions socials". Pel que fa a les espectadores, 9 participants asseguren que creuen que els agressors ho fan perquè a casa no reben la suficient atenció. Pel que fa a les causes principals (familiars), les respostes de les dues psicòlogues coincideixen en que els alumnes que són agressors, a casa reben també maltractament físic o psicològic. A més, la psicòloga 1 coincideix amb la mestra 2 dient que sovint hi ha una manca d'educació emocional.
			No coincideixen Les tres espectadores restants creuen que no sempre ha d'haver-hi una família desestructurada o amb problemes familiars, creuen que també ho fan per "xinjar" als demés i cridar l'atenció. Pel que fa a les causes principals (familiars) les respostes dels mestres són diverses, alguns aposten per la desestructuració familiar, altres per falta d'educació en valors i altres per separació de pares, la mort d'un familiar...	
			Coincideixen Les cinc persones que han respost coincideixen en que les famílies, tot i ser desestructurades i/o conflictives han de ser participants de la comunitat d'aprenentatge dels seus fills/es. Tot i així, hi ha respostes més acurades, com la de la tutora 1, que afirma que: "les famílies haurien de ser les primeres a tractar per tal de trobar d'on ve el problema i ajudar els seus fills o filles - amb ajuda, això sí, d'altres organismes externs a l'escola i crear una xarxa per a poder actuar en conjunt i que no s'ho carregui l'escola sola, ja que pot haver-hi casos molt complicats." Tots els participants afirmen que en els casos en que es detecti que la família pot ser la causa de la conducta agressiva, s'hauria de buscar ajuda a serveis socials. Quatre de les cinc persones entrevistades estan convençuts que la poca implicació de la família en relació a l'escolarització, pot ser un dels problemes principals de l'agressor.	
		No coincideixen Un dels tres tutors creu que no necessàriament la poca implicació de la família del agressor és un dels problemes principals. Creu que pot ser un factor més, però no el principal.		
		Coincideixen/ No coincideixen La resposta de les psicòlogues no coincideix, una argumenta que les famílies amb nivells socioeconòmics baixos solen tenir respostes emocionals més intenses. En canvi l'altre psicòloga, coincideix amb la resposta de la tutora 1, creuen que el nivell socioeconòmic no és un factor important quan parlem d'assetjament escolar. En canvi, les altres tres persones (psicòloga 1, tutora 2 i tutor 3), argumenten que poden ser factors detonants a les accions agressives.		
				Àmbit educatiu
		Àmbit socioeconòmic	Entrevista: 3 tutores d'Educació Primària Psicòloga 1 Psicòloga 2	
Descriure quin és el pes psicològic que deixa l'assetjament escolar tant a la víctima	Víctima	Definició i conceptes	Entrevista: Psicòloga 1 i 2/ 3 tutors/ Víctima-agressor 1 i 2 / Víctima 1 Enquesta: cicle inicial, mitjà i superior	Coincideixen Cap definició és exactament igual però tot i així, totes les definicions fetes per tots els participants van pel mateix camí, per tant podem dir que tot i que el discurs (lògicament) no sigui 100% igual, el missatge de la definició és el mateix que la que posa al diccionari. Els tres tutors d'educació primària i les dues psicòlogues coincideixen en que (en la majoria dels casos, 90%), mai hi ha només una víctima quan parlem d'assetjament escolar.
		Salut mental de la víctima	Entrevista: Víctima/agressora 1	Coincideixen

com a l'agressor		Víctima/agresora 2	Enquesta: Focus grup cicle mitjà Focus grup cicle superior	Les tres víctimes asseguren que la seva autoestima ha baixat quan han patit assetjament escolar, tot i que la víctima/agresora 1 i la víctima/agresora 2 afirmen que ara estan millor, i que la seva autoestima mai ha baixat del tot. En canvi, la víctima 1 argumenta el següent: <i>“Quan jo ho explicava a algú, em deien “va! és cosa de petits”, i no li donen importància sempre em deien el mateix, però et vas fent gran i cada vegada és pitjor... perquè potser a començat amb una tonteria i ha acabat amb cops de puny i empentes. Crec que tardaré bastant a estimar-me de nou, perquè no sé si això ja s’ha acabat o no. Cada any ha anat sent diferent, primer era una nena, l’any següent aquesta nena més tres persones, el següent la meva millor amiga i ara a 6è, ella i una altra nena. Sempre penso que l’any següent ja estarà bé i s’haurà arregalt. No sé si l’any vinent podré canviar a un institut...i si s’haurà acabat crec que em costarà molt de superar i estimar-me. Jo esperava que anes millorant però cada vegada a anat a pitjor, no dormo, no estic bé. M’agrada dibuixar i expreso el meus sentiments amb el dibuix però a vegades se’n riuen”</i> . Les quatre espectadores de cicle mitjà coincideixen amb les quatre de cicle superior, totes vuit creuen que l’autoestima de la víctima es veurà molt afectada durant i després de patir assetjament escolar.		
			Conseqüències	Entrevista: Tutora d’Educació Primària 1 Tutora d’Educació Primària 2 Tutora d’Educació Primària 3 Psicòloga 1 Psicòloga 2 Enquesta: Focus grup cicle mitjà Focus grup cicle superior	<p style="text-align: center;">Coincideix</p> <p>Els tres tutors creuen fermament que sí. <i>“Viure cada dia pensant en què et faran o diran l’endemà, anar-te fent petita, dèbil, sentir-te sola no ha de ser gens agradable. Per tant, voler marxar d’allà, és una solució (per desgracia, ja que no hauria de ser aquesta persona la que marxés)”</i>.- tutora 1. La tutora 1, la tutora 2 i la psicòloga 1 si que coincideixen en que hi ha un nombre elevat de suïcidis per assetjament escolar. La tutora 1 ho explica de la següent manera: <i>“pel simple fet que hi hagi suïcidis per assetjament escolar, ja em sembla devastador. Més igual si n’hi ha 1 com 10. Només que n’hi hagi 1, és que com a societat estem fallant en moltes coses”</i>. <i>Tres de les quatre espectadores de cicle mitjà creuen que els alumnes d’assetjament escolar poden acabar amb la seva vida. L’espectadora 2 de cicle mitjà i la espectadora 3 de cicle superior afirmen que no ho saben. Pel que fa a la resta de participants del focus grup de cicle superior, argumenten que no troben gens just que després de patir tant acabin passant aquestes coses...</i></p> <p style="text-align: center;">No coincideix</p> <p>La psicòloga 1 i el tutor 3 no coincideixen amb els altres professionals pel que fa a les dades dels suïcidis. Creuen que no hi ha un nombre molt elevat de suïcidis per assetjament escolar i que els que surten a la televisió és perquè són mediàtics. <i>Pel que fa a les xifres de suïcidis, la tutora 2 i la psicòloga 2 afegixen que és una xifra que ha augmentat a causa de la pandèmia. Concretament, la psicòloga 1 diu: “ha augmentat el suïcidi especialment entre els adolescents. Si no recordo malament en un 5,8% des del 2018”. En canvi, el tutor 3 i la tutora 1 creuen que la pandèmia no ha influït i que les dades han estat més o menys iguals.</i></p>	
		Agressor/s principal/s	Definició i conceptes	Entrevista: víctima/agresor 1 víctima/agresor 2 víctima 1 Enquesta: Focus grup cicle mitjà	Coincideixen	Totes les espectadores de cicle mitjà estan d’acord en que l’agressor és la persona que fa mal a una altra, ja sigui verbalment, físicament o psicològicament. Aquesta definició quadra a la perfecció amb el que argumenta la víctima 1 i la víctima/agresora 1.
					No coincideixen	<i>La definició del agressor/víctima 2 no acaba de ser la mateixa que la que fan la resta dels entrevistats. Ell ho defineix de la següent manera: “Un nen mal criat i que no accepta a les persones, no te respecte ni a la seva mare”.</i>
				Objectius principals dels agressors	Entrevista: Víctima/ Agresora 1 i 2 Enquesta: Focus grup cicle superior	Coincideixen/ no coincideixen

			<p>me estaba diciendo "ya viene el travestido" y yo le dije: "no te he dicho absolutamente nada" y se enfrenta conmigo, y yo le dije: "mira sabes que ? que voy a avisar a los profesores" y me felicitaron."</p> <p>Psicòloga 1 amb el cas de la víctima/agresora 2: "A vegades passa que no es tan que la deixin de banda sinó que sigui un persona que sigui diferent. En el teu cas tu eres diferent perquè eres petit per la teva alçada, perquè tens dues mares... pel teu germà. Perquè el teu germà, com es el teu germà ? original... s'expressa diferent, es vesteix diferent.... Al final a tu t'assenyalaven com una persona diferent perquè no encaixes amb la norma... al final seria i això fa que l'insultin, el tractin malament, li facin el buit...seria una mica així ?"</p> <p>"Pot ser, jo he insultat i pegat a gent però no crec que això sigui "bullying"."- Víctima/agresora 2</p>
			Coincideixen
			Totes les participants del focus grup coincideixen en que els agressors actuen perquè són víctimes d'una altre agressió, també s'afegeixen que hi ha vegades que pot ser per gelós i per sentir-se superior. " Jo crec que ells també són víctimes d'alguna altre situació semblant, el que no entenc és que si saben com es passa perquè ho fan ells".- Espectadora 3- cicle superior.
	Salut mental dels agressors assetjament escolar	<p>Entrevista:</p> <p>Psicòloga 1 Psicòloga 2</p> <p>Enquestes:</p> <p>Focus grup cicle inicial Focus grup cicle mitjà Focus grup cicle superior Víctima 1 Víctima/ Agresora 1 i 2</p>	<p>Coincideixen</p> <p>"Los dos, la víctima para fortalecer su mente y al agresor para que le den medicación o lo que sea."- víctima agresor 1.</p> <p>Després d'una llarga conversa amb la psicòloga 1 al davant, tant la víctima/ agresora 1 com la 2 asseguren que tots els problemes externs (principalment els de casa) ho han pagat amb les altres persones. Han anat descarregant la rabia que porten acumulada amb les altres persones, la víctima/agresora 2 assegura que la seva víctima principal ha estat la seva mare...</p> <p>"A ti de pequeño en el colegio, fue al revés, te insultaban continuamente y te pegaban, ¿te acuerdas de esto? eras la víctima y eso te hizo tener mucha rabia dentro y también han pasado cosas en casa... con el papa y que te han hecho tener más rabia. Esa rabia se va acumulando y has explotado y de repente (...) tu hacías lo mismo que te hacían a ti, el papa te pegaba y también te insultaba con insultos homófobos y al final todo eso últimos dos años en que hemos estado haciendo terapia has explotado, aunque lo de las miradas ya no pasa..."- psicòloga 1 amb en Sandro (víctima/agresor 1)</p> <p>La psicòloga 1 i la psicòloga 2 estan d'acord que els agressors d'assetjament escolar actuen per rabia. La psicòloga 1 detalla la següent informació molt rellevant: "en el 90% dels casos l'agresor ha estat també víctima de violència i fa la conversió a agressor com a estratègia de supervivència. La ràbia i el malestar es converteixen en conductes agressives cap als altres. Apareix baix nivell d'empatia i de reflexió, apareixen més conductes d'acting in. Quan ho fa és una descàrrega impulsiva i no ve acompanyada de cap pensament reflexiu, és com un acte que fan de manera automàtica sense pensar."</p> <p>Pel que fa a l'autoestima de la víctima/agresor 1 i 2, asseguren que tot i sentir-se malament després de fer l'agressió, la seva autoestima mai ha baixat del tot i que ara estan bé: "sí que m'han afectat perquè jo he reaccionat, però l'autoestima baixa del tot no!".</p> <p>"No afectaba mi autoestima"- víctima/agresor 1. "Aquí te corrijo (el concepto autoestima no acabamos de tenerlo claro) por ejemplo a ti que estes en un colegio para niños con problemas a ti te gustaría ir a un colegio normal, afectado en que te tenemos que dar mucha medicación; tú dices "yo no estoy loco", (...) te dan ataques de rabia; al final esto te está afectando mucho en la visión del mundo hacia ti. O cuando vas al psiquiatra y te dicen que quizás te tienen que ingresar... eso te afecta mucho a ti, o las veces que la mamá quiere llamar a la ambulancia... esto te afecta."- Psicòloga 1</p>
			Coincideixen/ No coincideixen
			Pel que fa a les respostes de les espectadores, hi ha respostes que coincideixen, però entre cicles no coincideixen del tot. Concretament les de cicle inicial creuen que potser els agressors actuen perquè els hi agrada fer mal però va relacionat amb què es senten fracassats, afegeixen que després de l'agressió es senten culpables. Les de cicle mitjà consideren que després de l'agressió la persona assetjadora es sent malament i, afegeixen que potser, al cap d'un temps normalitzen aquesta agressió i no ho veuen com a res negatiu. En canvi, les de cicle superior, també

				creuen que la persona agressora és sentirà bé si fa mal els altres, tot i així van més enllà afegint el concepte de "ciberbullying"; "manera anònima i a la cara no et diuen res."- espectadora 2- cicle superior.
		Conseqüències:	Entrevista: Víctima 1 Víctima/ Agressora 1 i 2	<p>Coincideixen</p> <p><i>En aquest cas, la resposta de la víctima/agressora 1 i 2 si que coincideix. Les dues asseguren que opten per deixar passar el temps i no demanar perdó "em cabrejo quan em diuen coses que no m'agraden i pego i insulto. Després no faig res, perquè veig que no sóc capaç de solucionar la situació"-víctima/agressor 2. "Antes lo solucionaba pegando o insultando por toda la rabia que tenía de casa, ahora gracias a Nuria (psicóloga) los soluciono a veces hablando con los profesores, pero no soy mucho de pedir perdón. A mi me cuesta pedir perdón porque yo sé que el perdón va asociado con el cambio de actitud y como yo sé que no voy a cambiar con un niño así... por ejemplo si tu me insultas yo te insulto pero luego no me pidas que te pida perdón porque tú has empezado la discordia."- víctima/agressora 1.</i></p> <p>La víctima 1 coincideix amb les tres tutores de primària i amb les dues psicòlogues: "vull pensar que l'agressor no ho fa per gust, sinó perquè també està patint; ho deu estar passant malament i deu pensar, no seré la única que pateixi; això no és excusa per fer patir a una altra persona. Pot fer-ho de qualsevol manera però sense fer patir a ningú."- víctima 1</p>
	Espectadors/es	Definició i conceptes	Entrevista: Víctima 1 Víctima/Agresora 1 i 2 Enquesta: Focus grup cicle inicial, mitjà i superior	<p>Coincideixen</p> <p>Tots els participants defineixen què són els espectadors d'assetjament escolar de la mateixa manera tot i que amb matisos rellevants "som testimonis del que passa"- espectadora 2- cicle superior. En el cas del focus grup, hem pogut arribar a la conclusió que els espectadors tenen un paper essencial quan és dona un cas d'assetjament escolar. Pel que fa a la víctima, defineix els espectadors com: "tenen un paper important, perquè quan un alumne fa assetjament els espectadors podrien fer alguna cosa, perquè si es posen de part del agressor, la víctima ho passa pitjor; en canvi si estan de part de la víctima ella se sent més protegida i poden ajudar-la a que ho expliqui".</p>
		Resolució de conflictes	Enquesta: Focus grup cicle inicial Focus grup cicle mitjà Focus grup cicle superior	<p>Coincideixen</p> <p>Totes les participants coincideixen en que ajudarien a la víctima tot i que confirmen que sovint no s'han posat al mig per no posar-se en problemes, "és una cosa que m'agrada però a l'hora no"- Espectadora 2- cicle superior. "Jo reconec que no he dit res per por i, a vegades que he dit coses m'han atacat a mi i les mestres s'han cregut a l'agressor."- espectadora 1- cicle superior.</p> <p>No coincideixen</p> <p>No coincideixen en com ho farien. Hi ha dos tipus de respostes: participants que aposten per posar-s'hi entremig i intentar solucionar-ho parlant amb les dues parts implicades i, d'altres que creuen que el millor és avisar a la mestra. "Jo acompanyo a la víctima a parlar amb l'agressor però acabo jo en el problema. Crec que la solució és anar a la mestra i dir-ho, però com que sé que no faran res, prefereixo solucionar-ho jo parlant amb les dues parts, tot i saber que puc tenir problemes".- Espectadora 2- cicle superior.</p>
Analitzar i observar si els centres educatius disposen de recursos suficients per poder complir i prevenir rigorosament	Els centres educatius	Els diferents professionals	Entrevista 3 tutors d'Educació Primària	<p>Coincideixen</p> <p>Els tres tutors de primària asseguren que el grau d'implicació és elevat quan es donen casos així i què depèn molt de com és el professor i el cas.</p>
	Recursos dels que disposen els centres educatius	Ajudes del propi centre	Entrevista: 3 tutores d'Educació Primària Víctima Víctima/agressor 1: Víctima/agressor 2:	<p>Coincideix</p> <p>Els tres tutors afirmen que reben molta ajuda pels diferents professionals (gabinet psicopedagògic) que hi ha a l'escola.</p> <p>No coincideix</p> <p>La víctima assegura que l'única ajuda que va rebre va ser la d'un professor substituït i pel cap d'estudis. Actualment no rep cap ajuda per part del tutor, al contrari, fa comentaris que encara li afecten més.</p> <p>La víctima/agressora 1 afirma que a l'escola ajuden a controlar els seu trastorn de conducta.</p>

el protocol d'assetjament escolar marcat per la Generalitat de Catalunya.	Ajudes externes del centre	Entrevista: 3 tutores d'Educació Primària Víctima Víctima/agressor 1: Víctima/agressor 2:	Coincideixen	Els dos testimonis que eren víctimes i ara agressores afirmen que no els hi ha servit de res els psicòlegs. "Depende del psicologo porque por ejemplo "XXX" es un taladro, me empieza a decir todos los días lo mismo...agobia mucho" - Víctima agressor 1. "Vaig desde petit el psicòleg i no m'han servit i a part els psicòlegs em cauen malament, menys la Núria" - víctima/agressor 2.
			No coincideix	La tutora 1 és l'única que detalla que en el cas que fos molt greu i l'escola no pugues abordar la situació s'avisava a l'EAP. La víctima no coincideix amb el que diuen les víctimes/agressores. Creu que tant l'agressor com la víctima necessiten d'ajuda externa per poder treballar tots aquests temes amb professionals. Ella explica que creu que ara és el que més necessita.
			Coincideixen	
	Entitats i col·laboradors	Entrevista: 3 tutores d'Educació Primària Enquesta: Focus grup cicle inicial Focus grup cicle mitjà Focus grup cicle superior	Coincideixen	Els tres tutors creuen que és importantíssim treballar el tema de l'assetjament escolar a les aules. L'espectadora 1, 2, i 4 de cicle superior coincideix exactament amb la resposta que dona el tutor 3. Les quatre persones estan d'acord amb que s'hauria d'incloure en la programació. L'espectadora 2 afirma rotundament que: " els projectes t'ensenyen el que és i la definició, però ho expliquen com una cosa llunyana, com si no passes a la nostra classe. A mi m'agradaria més que no es fessin tants projectes per entendre la definició sinó que s'aprofités aquestes estones per escoltar-nos entre tots i poder dir el que sentim i com estem, com estem fent ara amb tu". Pel que fa a la relació que té l'escola amb alguna entitat que treballi la prevenció de l'assetjament escolar la tutora 2 i el tutor 3 coincideixen dient que no en coneixen cap. Tot i així, els tres mestres coincideixen que és molt important que l'escola compti amb aquestes entitats. El tutor 3 ens justifica que "aquestes entitats acostumen a tenir programes específics adequats i poden donar una visió força més acurada."
			No coincideixen	Pel que fa a la relació que té l'escola amb alguna entitat que treballi la prevenció de l'assetjament escolar la tutora 2 i el tutor 3 coincideixen dient que no en coneixen cap. Tot i així, els tres mestres coincideixen que és molt important que l'escola compti amb aquestes entitats. El tutor 3 ens justifica que "aquestes entitats acostumen a tenir programes específics adequats i poden donar una visió força més acurada."
			No coincideixen	Pel que fa al temps que destinen en tractar aquests temes a l'aula, la mestra 1 afirma que cada vegada més es dedica més temps i encanvi el tutor 3 afirma que: "malauradament no se'n parla prou ni en profunditat". La tutora 1 no coincideix amb la tutora 2 i 3. Ella diu que la seva escola sí que té relació amb la Cooperativa Candela, que s'encarrega de treballar l'assetjament escolar a les escoles.
Protocol d'actuació a Catalunya contra l'assetjament escolar	Domini del protocol per part dels docents	Entrevista: Tutora d'Educació Primària 1 Tutora d'Educació Primària 2 Tutora d'Educació Primària 3	Coincideixen	Dos dels tutors asseguren que no tenen domini sobre el protocol d'actuació ja que no han tingut mai la necessitat d'aplicar-lo.
			No coincideixen	
			No coincideixen	Els tres tutors tenen respostes diferents. La tutora 1 considera que el protocol d'actuació a Catalunya contra l'assetjament escolar no és prou eficaç. Argumenta que: "el protocol està ben pensat, ben reflexionat però l'actuació en cada centre és diferent, per a cada família és diferent i és molt difícil controlar-ho i valorar-ho". En canvi, el tutor 3, creu que si s'aplica correctament, el protocol és eficaç. Per l'altre banda, la tutora 2 afirma que desconeix aquesta dada. La tutora 1, no coincideix amb el 2 i el 3 perquè argumenta que sap la part purament teòrica. De totes maneres assegura que: "seria molt interessant disposar de cursos obligatoris, pagats pel departament, amb casos pràctics per si algun dia t'hi trobes saber com reaccionar".

Discussió:

En primer lloc, cal dir que, després de moltes hores de dedicació i anàlisi, els resultats obtinguts han estat molt gratificants i enriquidors per a la nostra recerca. Podem afirmar que la participació de tots i cadascun dels participants han estat el punt clau per donar resposta a la gran pregunta plantejada en aquesta cerca. A continuació, es fa referència a la interpretació dels resultats obtinguts de les vuit entrevistes i dels tres focus grup tenint com a referència el marc conceptual del treball. D'aquesta manera, hem pogut valorar si la nostra cerca ha donat o no, resposta a les grans qüestions plantejades a l'inici de la recerca en forma d'objectius.

Objectiu 1: Identificar els factors detonants d'un agressor assetjament escolar.

Aquest primer objectiu està desglossat en dues grans dimensions, en primer lloc, l'assetjament escolar a les escoles de primària i, a continuació els factors de risc de l'agressor. Pel que fa a la primera dimensió, val a dir que la definició d'assetjament escolar l'han definit (cadascú amb les seves paraules) amb el mateix missatge. Tot i així es considera, després de fer tots els focus grups i una entrevista a una "víctima" (després d'una llarga conversa vam arribar a la conclusió que no era assetjament escolar), ens n'adonem que hi ha un gran problema. Sovint la definició d'assetjament escolar tothom la defineix bé, però es malinterpreta moltes vegades i això, pot tenir efectes totalment contradictoris. En aquest cas, l'entrevista que es va fer a la que era teòricament víctima, va quedar en evidència que avui en dia es tendeix a banalitzar molt la paraula o el concepte en sí. Tot i així, val a dir que gairabé tots els participants (excepte dues espectadores de cicle inicial), deixen en evidència que coneixen totes les tipologies d'assetjament escolar (vegeu taula 1).

Fent referència a les dades a nivell mundial, relacionem que cap país està exempt de patir assetjament escolar, tot i que el nombre d'afectats pot ser més o menys elevat depenent de com es treballin els quatre pilars fonamentals establerts per la UNESCO (fer, ser, conèixer i conviure). En aquest cas, arribem a la conclusió que, tal com vam assenyalar al principi de la recerca, el pilar fonamental en aquest cas, és el de conviure, un treball pendent per moltes societats, famílies i escoles. Tal com argumenten quasi tots els entrevistats del món professional, els alumnes són un reflex dels pares i, la psicòloga 1 argumenta que *"hi ha estudis que demostren que els pares i les mares que recorren als càstigs físics com a mesura de correcció fan que els fills o filles siguin més violentes en les seves interaccions socials. A més a més, els nens i nenes que observen baralles verbals, insults a casa o menyspreus o bromes desagradables, tenen més tendència a imitar aquests comportaments amb els seus iguals o posteriorment en l'adolescència o edat adulta"*. Sabent aquesta dada, com és que en la majoria dels casos, no es fa un treball exhaustiu amb l'agressor i en moltes ocasions només ens centrem en la víctima? És realment un problema de falta d'informació?

Objectiu 2: Descriure quin és el pes psicològic que deixa l'assetjament escolar tant a la víctima com a l'agressor.

Per desglossar aquest objectiu de forma correcta, s'han analitzat tres agents principals que participen quan es dona una situació d'assetjament escolar. La primera dimensió és la víctima, seguidament l'agressor i, en tercer lloc, els espectadors/es. Per detallar tota la informació no s'ha separat entre tres blocs, sinó que com dos dels tres testimonis que hem tingut com a víctimes avui en dia són agressores i a l'hora víctimes d'una altra agressió, hem preferit fer una correlació entre tots tres. En aquest cas les víctimes no relacionen l'assetjament escolar amb la culpabilitat, per tant, no entrarien dins del 80% de les persones que segons l'estudi fet per la Fundació Barça a través d'Adolescents.cat (any 2019) un 80% encara tindrà en un futur sentiment de culpabilitat. En aquests tres casos entrevistats en la nostra cerca, es relaciona més amb un sentiment d'autoestima baixa que de culpabilitat. Continuant amb les dades extretes per aquesta fundació, una de les tres víctimes entrevistades (la 1), sí que reconeix haver patit un intens patiment durant l'assetjament i, encara avui li costa adreçar-se a demanar ajuda, tot i que amb el professorat ho ha intentat i ha estat una situació fallida. Així i tot, considerem que les altres dues víctimes entrevistades (víctima/agressora 1 i víctima/agressora 2), com han patit tant a casa, no són

conscients del mal que realment els hi ha ocasionat ser víctimes d'assetjament escolar i, en certa manera, aquesta pot ser una de les raons per la qual ara, com agressores no són conscients de tots els danys que realment ocasionen a les seves víctimes.

Tot i que com s'ha esmentat abans, la majoria de les persones implicades en l'assetjament escolar són conscients de les diferents tipologies, l'híbrid que descriuen els Mossos d'Esquadra no s'acaba de tenir present. Així i tot, la que més fa esment aquest tipus d'assetjament és la psicòloga 1, argumentant una dada molt rellevant i a tenir en compte: "no només es produeix a les aules, o en l'entorn escolar, sinó que va més enllà, també es produeix fora, quan companys/es de l'escola no et conviden a les festes d'aniversari, o quan estàs jugant al pati o al camp de futbol o de bàsquet i mai et passen la pilota, etc. La víctima se sent assetjada en qualsevol espai en el què coincideixi amb l'agressor". Una de les dades confidencials d'aquest treball i que no hi ha evidències textuais perquè ha estat un moment molt delicat, és que la víctima 1 ha intentat suïcidar-se recentment. Les dades confirmen que hi són, però que mai surten a la llum i, que els mestres tampoc són conscients de totes aquestes dades. Per tant, podem afirmar que és una situació molt preocupant i delicada a l'hora. La situació dels dos agressors entrevistats confirma que tenen factors de risc que desencadenen en comportaments agressius. En aquests dos casos parlem de factors de risc familiars, que els hi van venir donats des que van néixer. Si anem a la taula 3, podem veure que les respectives situacions concorden factors detallats a les característiques dels pares i de la família principalment. Per acabar, fent referència a les espectadores, totes asseguren haver patit comentaris i/o situacions que els hi ha afectat i que possiblement han patit igual que una víctima d'assetjament escolar. Per tant, asseguren que trobar espais per poder parlar i treballar tot això és imprescindible per poder entendre perfectament com se sent la víctima d'assetjament escolar. Gràcies a tots els focus grups s'ha pogut entendre el gran paper que tenen davant situacions d'assetjament.

Objectiu 3: Analitzar i observar si els centres educatius disposen de recursos suficients per poder complir i prevenir rigorosament el protocol d'assetjament escolar marcat per la Generalitat de Catalunya.

Fent referència a les dades que ha extret la fundació ANAR a través dels seus estudis realitzats, ens concorda que tots els participants afirmen que les escoles no estan preparades per poder combatre aquestes situacions. Per tant, amb els nostres testimonis, verifiquem la dada que a Espanya, set de cada deu estudiants (61,7%), considera que els centres no estan preparats per gestionar els casos d'assetjament escolar. Per altra banda, tenint molt present la situació que ens explica la víctima 1, verifiquem la dada que un 45,5% dels alumnes entrevistats per la fundació ANAR, consideren que els seus mestres no actuen davant dels casos d'assetjament. Relacionant les respostes dels tutors d'Educació Primària amb les dades del marc teòric, podem afirmar que en quasi totes les escoles de Catalunya es dona assetjament escolar i que, sovint, la dada que un de cada quatre alumnes pateix assetjament escolar, no se sap... fet que si no es fa ressò d'aquesta dada alarmant, sovint pot passar per alt i no ajuda a poder... Fent referència aquesta última reflexió, ens adonem que els mestres entrevistats justifiquen que no tenen coneixements dels protocols perquè en el cicle en què estan (2 d'elles a inicial) no s'han trobat encara amb cap cas, així i tot, les dades extretes per l'ACPAE (taula 2), ens asseguren que on més es dona l'assetjament escolar és a cicle inicial i mitjà... Per tant, comprovem que les aportacions dels mestres entrevistats, sí que concorden amb les dades que presenten els Mossos d'Esquadra: en els instituts es produeix un 33,6% i a les escoles un 25,7%.

Pel que fa a la dimensió 7: recursos de què disposen els centres educatius, totes les persones entrevistades estan d'acord que es treballa a les aules, però que no és suficient i, moltes vegades és fins i tot amb efecte rebot. És a dir, sí que asseguren que es fan tallers i projectes, però que s'allunyen de la realitat que viuen ells i elles cada dia a l'escola i que, per tant, no són gaire eficaços i la víctima ho passa malament en aquests espais. Així doncs, tal com apunten totes les persones entrevistades, Oltra (2022) ("com afrontar el bullying, l'assetjament escolar, és una de les assignatures pendents que té la societat, un repte que tenen les famílies i els centres educatius, les escoles, que és l'espai on es donen molts

d'aquests casos. L'assetjament és un problema que pateixen massa infants o joves") i Aymerich (2021) ("el primer pas per erradicar les violències és reconèixer que existeixen"), creiem que és totalment evident que no s'està fent el correcte.

Conclusions:

La nostra recerca té com a objectiu principal identificar els factors de risc de l'agressor per anar al vèrtex del problema i saber si, els agressors d'assetjament escolar són a més a més, víctimes d'altres agressions. Ara és quan ens plantejem si hem pogut donar resposta o no als nostres objectius i, en el cas que fos afirmatiu quina ha estat la resposta obtinguda. Pel que fa a l'objectiu 1: identificar els factors detonants d'un agressor assetjament escolar, considerem que és el punt clau per poder tractar les situacions d'assetjament escolar. Si el protocol i els professionals se centren només en la víctima principal, no se solucionarà el problema. Aquesta cerca deixa evident que les dues persones agressores han estat i són víctimes a l'escola i a casa. Per tant, tal com diu el subtítol de la cerca, cal identificar els factors de risc per anar al vèrtex del principal problema. Així doncs, creiem que hem donat resposta al nostre objectiu número 1. Pel que fa a l'objectiu 2: descriure quin és el pes psicològic que deixa l'assetjament escolar tant a la víctima com a l'agressor, és evident que el pes psicològic que l'assetjament escolar deixa a les víctimes (incloent-hi l'agressor) és de llarga durada i, sovint pot acabar fins i tot amb la vida d'ells... És per això que trobem totalment necessari poder treballar amb les dues parts (víctima-agressor) per tal de poder gestionar les ajudes necessàries internes i externes de l'escola. Centrar-se només en la víctima principal és possiblement el principal error que s'ha comès i s'està cometent a les aules de Catalunya.

Referent a l'últim objectiu i no menys important, analitzar i observar si els centres educatius disposen de recursos suficients per poder complir i prevenir rigorosament el protocol d'assetjament escolar marcat per la Generalitat de Catalunya, arribem a la següent conclusió. Considerem que tota la teoria i els protocols sobre l'assetjament escolar està molt bé, però si no s'apropa a la realitat de les aules i fins i tot a vegades no es coneixen ni s'apliquen correctament, no serveix de res. Parlar sobre aquest tema amb vint-i-un testimonis ha estat clau per poder arribar a entendre tot el que realment es pateix quan es dona una situació d'assetjament. Creiem que una de les solucions més eficients és poder dedicar temps a escoltar als alumnes i treballar i compartir entre tots valors i emocions claus. Com s'ha dit anteriorment, sempre es tracta com un tema llunyà, com si no passes a l'aula ni a l'escola. Per altra banda, arribem a la conclusió que els agressors d'assetjament escolar no es consideren agressors tot i que accepten que han tingut comportaments que no han estat adequats. En el cas de l'agressor 2, és curiós que defineixi l'agressor com el què ell explica anteriorment (sense adonar-se'n). Així doncs, arribem a la conclusió que els agressors d'assetjament escolar també són víctimes d'altres agressions i que si no es busca el vèrtex del problema, serà molt difícil erradicar-ho. En efecte, trobem essencial dedicar temps a escoltar als alumnes, no només a les víctimes i als agressors sinó també als espectadors/es, ja que tots ells tenen un paper molt important davant aquestes situacions.

Acompliment dels objectius:

La nostra cerca té com a objectiu identificar els factors de risc que hi ha darrere de l'agressor d'assetjament escolar per tal d'anar al vèrtex del problema. Per tal de donar resposta aquest objectiu s'han desplegat tres objectius específics: **(1) Identificar els factors detonants d'un agressor assetjament escolar**, considerem que és el punt clau per poder tractar les situacions d'assetjament escolar. Pel que fa al segon objectiu, **(2) Descriure quin és el pes psicològic que deixa l'assetjament escolar tant a la víctima com a l'agressor**, està clar que el pes psicològic que es deixa a les víctimes (inclòs l'assetjador) és de llarga durada. Centrar-se només en la víctima principal és possiblement l'error més gran que s'hagi comès. I, fent referència a l'últim objectiu i no per això menys important, **(3) Analitzar i observar si els centres educatius disposen de recursos suficients per poder complir i prevenir rigorosament el protocol d'assetjament escolar marcat per la Generalitat de Catalunya**. Creiem que totes les teories i protocols sobre l'assetjament escolar estan molt bé, però si no s'ajusta a la realitat de les aules i fins i tot a vegades, ni tan sols se sap que s'apliquen correctament, és poc útil.

Proposta de millora:

Per tal de poder comprendre millor la situació i que no hi hagi conflictes, el millor seria que els casos d'assetjament escolar no es quedessin dins les escoles i es gestionessin seguint el protocol. Considerem que el millor seria que quan s'activés un cas d'assetjament escolar s'activés alhora tot un procés d'ajuda externa. Els casos no haurien de ser gestionats únicament pel centre on estudia l'alumne sinó, per personal extern. Normalment, els casos d'assetjament escolar no surten a la llum per la reputació de l'escola, és per això que seria interessant que els gestionessin un mateix departament. Pot haver-hi escoles que hi hagi més casos que d'altres, és per això que seria més necessari incidir més en la prevenció.

Limitacions:

Ens hem adonat que, després de tanta recerca i temps dedicat a escoltar l'opinió de tots els agents implicats que, per la limitació de pàgines hem hagut de sintetitzar molt els resultats i l'anàlisi d'aquestes respostes, així com del marc teòric. Tot i així, queda tot recollit a l'apartat annexos (vegeu document). Per altra banda, el fet que molts dels participants siguin menors d'edat ha fet que el procés per poder tenir tots els consentiments informats firmats es faci llarg i que per tant, buscar una data per poder trobar-nos i fer el debat sense presses hagi costat més. Per tant, podem concloure que les dues limitacions en aquesta cerca han estat el temps i l'amplitud per poder detallar més cadascun dels apartats.

Futures línies de recerca:

En un dels darrers punts d'aquesta cerca ens agradaria assenyalar quines són les possibles línies de recerca per seguir amb aquest treball. En primer lloc, creiem que detectar el principal agressor d'una situació d'assetjament escolar és clau per poder actuar en aquestes situacions. Tenir coneixements del que comporta que els companys/es segueixin el líder agressor pot ser una bona eina per tractar el tema. Una de les altres propostes que tenim és donar resposta a la gran pregunta: "Com fer que els mestres siguin capaços de detectar els casos d'assetjament escolar?". Aquesta pregunta ens preocupa i, es plantejada a causa de no entendre com encara avui dia passen per alt casos així. A més, ens agradaria reflexionar sobre el següent: si els mestres no apliquen el protocol perquè no tenen coneixements i, segons el que diuen no és eficaç, perquè no es busca una altra solució?, perquè no es fan cursos (com assegura què seria el millor la tutora 1)? Perquè no es donen pas ni espai a les associacions especialitzades a tractar aquestes temes a l'aula? Seria la solució a tot el debat?... Finalment, una altra proposta és fer un projecte de millora per portar a terme a les aules, en aquest cas les d'Educació Primària (centrant-nos a cicle superior). Molts dels testimonis asseguren haver fet projectes o rebre xerrades de l'assetjament escolar que, segons el que expliquen no els hi ha servit de gaire i que preferirien destinar hores a poder parlar a soles amb la mestra o tractar el tema com a problema real i proper a l'aula i no com una cosa llunyana. Tot i així, fent referència a la notícia que es publicava als diaris el dos de maig de 2023, confiem en que realment de cara al proper curs, s'implementi una nova figura a les escoles i instituts, per gestionar tots els casos d'assetjament escolar.

Referències bibliogràfiques**Articles:**

30 minuts - bullying (2017, 2 de maig) YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=NsFHygGmc3Q>

Anarcomunica (2022) *Anar y Mutua madrileña presentan el IV informe 'la Opinión de los Estudiantes' sobre acoso escolar*, Fundación ANAR. <https://www.anar.org/repunta-el-acoso-escolar-segun-el-iv-informe-la-opinion-de-los-estudiantes-de-anar-y-mutua-madrilena/>

Aquesta és la situació del bullying a Catalunya (2019, 3 de febrer), segons un nou estudi: <https://www.adolescents.cat/noticia/40484/aquesta-es-situacio-bullying-catalunya-segons-nou-estudi>

Assetjament escolar: els concursants d'Eufòria" comparteixen les seves experiències i aprenentatges. (2022, 8 de maig). <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/telenoticies/assetjament-escolar-els-concursants-deuforia-comparteixen-les-seves-experiencies-i-aprenentatges/video/6157822/>

Bullying. (2015, 6 de setembre). <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/30-minuts/bullying/video/5441053/>

Bullying. (2021, 3 de maig). <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/laltra-cara/bullying/video/6098084/>

El problema de l'assetjament escolar: més de 300 casos des del 2019 a Catalunya. (2021, 4 de novembre). <https://www.naciodigital.cat/noticia/226545/el-problema-de-lassetjament-escolar-mes-de-300-casos-de-s-del-2019-a-catalunya>

Els Mossos d'Esquadra detecten un augment de l'assetjament escolar a través de les xarxes socials. (2021, 4 de novembre). <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/programes/els-mossos-desquadra-detecten-un-augment-de-lassetjament-escolar-a-traves-de-les-xarxes-socials/video/6127712/>

Escriche, E. (2023) 'Jo També Vaig Fer bullying', Ara.cat. https://criatures.ara.cat/escola/he-fet-bullying_1_4494904.html

Escriche, E. (2022) Meritxell Plana: 'La majoria hem participat en assetjaments escolars', Ara.cat. https://criatures.ara.cat/escola/majoria-hem-participat-assetjaments-escolars_128_4494915.html

Generalitat Valenciana- Conselleria de cultura, educació i esport. - Què és l'assetjament escolar? orientats, 15

Gordillo, S. (2022) Dades alarmants sobre l'assetjament escolar: Augmenten Les Agressions en grup, Principal.cat -assetjament-escolar-bullying-estudi-dia-internacional-menors <https://www.principal.cat/ca/societat/20221103/2577>

Les xarxes socials es bolquen amb l'Izan, un noi que ha patit bullying el dia del seu aniversari "Esta vida es una mierda, ya no quiero vivir más". (2022, 1 setembre). MARCA. <https://www.marca.com/tiramillas/actualidad/2022/09/01/6310e10422601dfd708b45b8.html>

Morera, E.C. (2015) *On, quan i com neix el bullying? Coneixement de les causes i factors de risc de l'assetjament escolar entre alumnes de Cicle Inicial.*

Tenim eines per combatre el bullying? (2022, 2 de maig) <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/tot-es-mou/tenim-eines-per-combatre-el-bullying/video/6156762/>

Tot Es Mou - Maite Aymerich: 'els protocols Contra l'assetjament Escolar Funcionen, però no són bons si no s'apliquen', CCMA. (2021, 17 de juny) <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/tot-es-mou/maite-aymerich-els-protocolscontra-lassetjament-escolar-funcionen-pero-no-son-bons-si-no-sapliquen/video/6106495/>

Documents:

Assetjament-ciberassetjament-entre-iguals. (2019). XTEC - Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/assetjament-ciberassetjament-entre-iguals/index.html>

Conflicte-comissio-infraccio-penal. (2015). XTEC - Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/conflicte-comissio-infraccio-penal/index.html>

Conflictes-greus. (2018). XTEC - Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. <https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/conflictes-greus/index.html>

Mòdul 3. Detecció. senyals d'alerta i indicadors de risc en el desenvolupament de l'infant de 0-3 anys. (sense data) https://media.diba.cat/diba/html/educacio/INEE_DEB/M3_Detec_Senyals_alerta_i_indic_de_risc_desenv_de_0_3a/index.html

Protocol d'assetjament i ciberassetjament- Tipus d'assetjament entre iguals (2019, 29 de juliol) <https://xtec.gencat.cat/web/.content/centres/projeducatiu/convivencia/protocols/assetjament-ciberassetjament-entre-iguals/documents/03-tipus-assetjament.pdf + ciberassetmanet>

Pàgines web:

Assetjament Escolar | PortalCLÍNIC. (2019, 3 d'octubre). Clínic Barcelona. <https://www.clinicbarcelona.org/ca/asistencia/vida-saludable/assetjament-escolar>

Ayuda a niños Y adolescentes en riesgo (2023) *Fundación ANAR.* <https://www.anar.org/>

Bullying in schools (2022) *Center for Violence Prevention.* <https://violence.chop.edu/bullying-schools>

Contra el bullying | Fundació Barça. (2019). Foundation FC Barcelona. <https://fundacio.fcbarcelona.cat/programes/contra-el-bullying>

Denuncia a les reds socials un cas de bullying cap al seu germà d'onze anys el dia del seu aniversari. (2022, 2 setembre). ELMUNDO. <https://www.elmundo.es/f5/2022/09/01/6310b394fdddfa0878b45a9.html>

Departament d'Educació. <https://educacio.gencat.cat/ca/arees-actuacio/families/ajudem-fills/assetjament/definicio/>

Indicadors de risc. (Sense data) https://media.diba.cat/diba/html/educacio/INEE_DEB/M3_Detec_Senyals_alerta_i_indic_de_risc_desenv_de_0_3a/009.html

Martí, L.C. (2016, 10 de març) 2. *Els Quatre pilars de l'educació: Fer, Ser, CONÈIXER I conviure.* 2. *ELS QUATRE PILARS DE L'EDUCACIÓ: FER, SER, CONÈIXER I CONVIURE.* <https://www.serferpensarconviure.org/per-que/11-2-els-quatre-pilars-de-l-educacio-fer-ser-coneixer-i-conviure>

Mites sobre l'Assetjament Escolar | Hospital. (2019, 3 d'octubre). Clínic Barcelona <https://www.clinicbarcelona.org/ca/asistencia/vida-saludable/assetjament-escolar/preguntes-freqüents>

Perfil Instagram: @esdecirdiario <https://z-p42.www.instagram.com/accounts/login/?next=%2Fes.decirdiario%2F>

Recursos – Bullying. (s. f.) <https://bullying.cat/recursos/>

Unesco (2022) *Q&A: The role of teachers in preventing and addressing school violence, UNESCO.org.* <https://www.unesco.org/en/articles/qa-role-teachers-preventing-and-addressing-school-violence>

Agraïments:

Per acabar, reitero per escrit el meu agraïment a les persones que m'han ajudat a respondre a la gran pregunta del Treball Final de Grau. En especial a les víctimes (i agressores), que han confiat i volgut compartir amb mi la seva experiència. Elles, en canvi, m'han donat les gràcies de tot cor per destinar el meu temps i escoltar-les, arribo a la conclusió que és el que més necessiten.

Vull fer especial menció a la Núria Ibáñez Martínez, una gran psicòloga que m'ha obert les portes de la seva consulta privada per poder escoltar situacions i testimonis que han estat el punt clau de la meva recerca.

Finalment, vull agrair l'ajuda imprescindible del meu tutor, Miquel Àngel Prats Fernández, que m'ha assessorat, orientat i destinat el seu temps. Ha confiat des del minut zero en la meva cerca i, a més a més, m'ha obert nous punts de vista sempre amb amabilitat i exigència a l'hora.

M'agradaria donar les gràcies de manera especial als meus pares, que sempre han confiat en mi i han fet tot el possible perquè estigui a un pas de complir el meu somni que tinc des de petita.

Anna Lapuerta Comas